

„Riigikaitse arengukava 2013 – 2022 mittesõjalised osad“ avalik kokkuvõte

Sissejuhatus

Riigikaitse arengukava 2013 – 2022 mittesõjaliste osade kinnitamisega on jõudnud lõpule esimene riigikaitse laia käsitluse põhimõttest lähtuva arengudokumendi koostamine. Riigikaitse arengukava 2013 – 2022 sõjaline osa kiideti heaks Vabariigi Valitsuse 24.01.2013. a korraldusega nr 35. Riigikaitse arengukava sõjaline osa koostati peamiselt Kaitseministeeriumi ja Kaitseväge ekspertide poolt, võttes arvesse teiste riigiasutuste analüüse ning Eesti liitlaste sõjalisi plaane. Käesolev dokument täiendab 2013. a jaanuaris Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud sõjalist osa ja keskendub riigikaitse tagamise mittesõjalistele valdkondadele. Riigikaitse arengukava 2013 – 2022 mittesõjaliste osade koostamisel osalesid järgmised ametkonnad:

- Siseministeerium;
- Kaitseministeerium;
- Rahandusministeerium;
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium;
- Sotsiaalministeerium;
- Välisministeerium;
- Justiitsministeerium;
- Põllumajandusministeerium;
- Kultuuriministeerium;
- Eesti Pank;
- Riigikantselei.

Riigikaitse arengukava on valdkondlik arengukava ja üks riigikaitse põhikavadest. Riigikaitset puudutavate planeerimisdokumentide hierarhias täidab arengukava olulise lünga, asetsedes poliitilis-strateegilise tasandi dokumentide (julgeolekupoliitika alused ja riigikaitse strateegia) ning keskpika- ja lühiperioodi planeerimisetappide vahel (riigi eelarvestrateegia, riigieelarve).

Lähtudes kehtivast Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (inglise keeles *North Atlantic Treaty Organization*, edaspidi *NATO*) kollektiivsest kaitseplaneerimistsüklist ja kooskõlas rahuaja riigikaitse seaduse § 271 lõikega 2, mille kohaselt kehtestatakse riigikaitse arengukava kümneks aastaks, koostati arengukava perioodiks 2013–2022.

Riigikaitse laia käsitluse põhimõtetele tugineva riigikaitse strateegia rakendamise seoses asendus senine kitsale sõjalisele kaitsetegevusele keskenduv käsitlus kogu riigi kaitset hõlmavaga. See tähendab, et käesoleva arengukavaga viiakse Eesti riigikaitse korraldus kitsalt sõjaliselt käsitluselt laiapõhjaliseks ka riigi strateegilise planeerimise kontekstis ning ühendatakse riigikaitsega otseselt seotud teemad ja tegevussuunad. Riigikaitse strateegia määrab kuus üksteisega seotud valdkonda – sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, siseturvalisuse tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine, psühholoogiline kaitse. Peale riigikaitse strateegias määratud tegevussuundade kajastab arengukava ka riigikaitse tegevussuundade ühist võimekogumit, mis on riigikaitse juhtimine.

Arengukava koostamise eesmärgid

Riigikaitse valdkonna sisuline eesmärk on saavutada Eesti riigi valmisolek Eesti-vastase mõjutustegevuse, agressiooni ja sõjalise rünnaku tõrjumiseks, mis tõlgituna riigi strateegilise planeerimise raamistusse tähendab „esmise iseseisva kaitsevõime, kollektiivsesse julgeolekusse panustamise võime ja tsiviilvõimude abistamise võime väljaarendamist“. Peale valdkonna keskse eesmärgi saavutamiseks vajalike meetmete ja tegevuste planeerimisele keskendub arengukava riigikaitse valdkonna korraldusliku poole süstematiseerimisele.

1) Toimiv ja jätkusuutlik riigikaitse mudel. Arengukava koostamisega on seni eraldatud valdkonnad seotud üheks kokkuvõtlikuks tervikuks. Arengukava toob välja võimalikud tegevussfäärid, mille raames on võimalik vähendada asutustevahelist ebavajalikku dubleerimist ja niiviisi ressursse efektiivsemalt kasutada. Samuti soodustab arengukava olemasolevate ressursside ja võimete ristkasutust.

2) Uuendatud pikemaajaline strateegiline vaade. Protsessi käigus on hinnatud riigikaitse strateegiat ja ohuhinnangut silmas pidades täitmist vajavaid riigikaitse ülesandeid ja vajalike võimete saavutamiseks vajalikke tegevusi.

3) Uuendatud riigikaitse arendamiseks vajalike tegevuste loetelu. Korrastatud riigikaitse arendamise seisukohalt on hädavajalik omada pikaajalist vaadet tulevikku, mis fikseerib riigikaitse seisukohalt prioriteetsed tegevused.

4) Ühilduvus NATO kaitseplaneerimisega. Riigisisene planeerimistsükkel on sünkroonis NATO kollektiivse kaitseplaneerimisprotsessiga. Planeerimistsüklite ajastamine aitab paremini arvestada NATO prioriteetide ja vajadustega ning planeerida seeläbi Eesti riigi panust kollektiivse julgeoleku tagamisse. Samuti tagab eri protsesside vahel ühildatud ajakava planeerimisega seotud personaliressursi optimaalsemat kasutust.

Riigikaitse aastal 2022

Planeerimisperioodi lõpuks on Eesti riigi kaitse riigikaitse strateegias määratud tegevussuundade lõikes senisest paremini läbipõimunud ja vastastikku toetav. Ametkonnad teavad täpselt nende riigikaitse rolli ja planeerivad arendustegevusi kooskõlas riigikaitse prioriteetidega. Valitsemisalad on omavahel kooskõlastanud investeeringud võimete väljaarendamiseks ja ressursse kasutatakse senisest tõhusamalt. Alljärgnevalt on kirjeldatud peamisi arenguid riigikaitse tegevussuundades, mida käesoleva dokumendi abil tahetakse planeerimisperioodil saavutada.

Riigikaitse juhtimine

Riigikaitse juhtimise tegevussuuna eesmärgiks on tagada riigi julgeolekut ja –kaitset puudutava poliitilis- strateegilise tasandi juhtimise sujuvus nii tavaolukorras kui ka kriisisituatsioonis, luues selliselt eeldused laiapindse riigikaitse edukaks ja jätkusuutlikuks toimimiseks.

Planeerimisperioodil jooksul korrastatakse õigusakte, mis tagab käsuahela selguse, erinevate struktuuriüksuste täpse rollijaotuse, luues seeläbi süsteemi kiirete ja ajakohaste juhtimisotsuste tegemiseks nii rahu- kui ka sõjaajal. Juhtimise protsessi toimekindluse ja tõhususe tõstmiseks viiakse regulaarselt läbi riigikaitse juhtimisega seotud õppuseid ametkondadele. Lisaks rakendatakse vajalikke meetmeid otsustusprotsessi toetamiseks vajalike andmekogumis- ja filtreerimisvõime väljaarendamiseks.

Tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele

Tsiviilsektori toetuse tegevussuuna eesmärk on tagada sõjalise kaitse tõhus käivitumine ja toimimine ülejäänud ühiskonna toimepidevust oluliselt kahjustamata. Samuti käsitletakse käesolevas arengukavas nimetatud tegevussuuna all kaitsetööstuse arendamist. Kaitsetööstus on Eesti riigikaitseüsteemi osa, mis osaleb teadus- ja arendustegevuses ja pakub riigile vajalikku varustust või teenust. Kaitsetööstuspoliitikas on neli võrdset osapoolt: Kaitseministeerium, Siseministeerium, Kaitsevägi ja kaitsetööstus.

Tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele tegevussuunas keskendutakse planeerimisperiodil tsiviilsektori ning Kaitseväge ja Kaitseväe koostöö tõhustamisele ja toimepidevuse suurendamisele. Planeerimisperiodil on viidud lõpule mobilisatsiooniregistri arendamine, millega tagatakse sõjaaja ressursside tõhustatud arvepidamine. Samuti korraldatakse regulaarselt läbi tsiviilsektori toetust harjutavaid õppusi ning sõlmitakse vajalikke lepingud tsiviilsektori ressursside kasutamiseks kriisi- ja sõjaajal.

Aastaks 2022 on Eesti kaitsetööstus rahvusvaheliselt tuntud ja eksporditurul aktiivne osaleja, kes arendab innovaatilisi tooteid, mis toetavad riigikaitse arengukava elluviimist.

Kaitseministeerium toetab planeerimisperiodil kaitsetööstuspoliitika elluviimist peamiselt läbi kaitsealase teadus- ja arendustegevuse strateegia elluviimise, arendustoetuste maksmise ja rahvusvahelise kaitsetööstuse koostöö kaudu.

Siseturvalisus

Siseturvalisuse aluseks on ohutu elukeskkond ja toimiv kodanikuühiskond, mis on põhineb avaliku-, era- ja mittetulundussektori koostööl ja teadlikul kodanikuaktiivsusel ning kus riigil on piisav võime ohtudele reageerida ja leevendada ohtude realiseerumisel tekitatud kahju.

Avaliku korra tagamiseks suurendatakse planeerimisperiodi jooksul korrakaitsealast võimekust, milleks uuendatakse tehnikat ja soetatakse erivahendeid ning tugevdatakse eri- ja kiirreageerimisüksuste võimekust.

Korrakaitsealase tegevuse peamiseks ülesandeks on tagada avalik kord, mis seisneb õigusaktidest tulenevas elukorralduses, ning millega tagatakse isiku õiguste ja vabaduste kaitse, ühiskonna turvalisus, avaliku võimu ja teenuste toimimine. Selleks suurendatakse

siseturvalisuse tagamisel osalevate ametnike ja neid abistavate isikute kompetentsi, kaasajastatakse ja uuendatakse varustust, relvastust ja erivahendeid ning arendatakse ja võetakse kasutusele uusi tehnoloogilisi lahendusi. Politsei poolt valvatavate objektide, isikute kaitse ja objektide valve korraldamisel lähtutakse ohustatuse kõrgeimast kategooriast.

Ohuolukorras korraldatakse suure rünnakuriskiga oluliste strateegiliste objektide tugevdatud valve ja kaitse ning rakendatakse vajadusel piiravaid meetmeid objektidele ligipääsuks. Samuti suurendatakse valmisolekut tulemaks toime võimalike massiliste korratustega ja rakendatakse vastavasisulised meetmed korrarikumiste lõpetamiseks.

Suurendatakse võimekust tagamaks tugevdatud piirikontrolli rakendamiseks välispiiridel ja ollakse valmis taastama piirikontrolli sisepiiridel vajalikus mahus ja ulatuses.

Suureneb pääste- ja demineerimisalane võimekus, milleks uuendatakse tehnikat ja erivahendeid, mis tagavad parema reageerimise päästesündmustele nii maismaal kui merel (sh lennupääste).

Rahvusvaheline tegevus

Kuna Eesti ei suuda kõiki riigikaitseolulisi võimeid iseseisvalt välja arendada, keskendubki rahvusvahelise tegevuse eesmärk Eestile rahvusvahelises keskkonnas tingimuste loomisele, mis tagaksid vajadusel kollektiivkaitse, rahvusvahelise kriisiohje kiire ja tulemusliku rakendumise. Kõige kindlamalt on see saavutatav jätkusuutlikult stabiilses julgeolekukeskkonnas ning vajalike poliitiliste ja praktiliste ettevalmistuste abil. Selle eesmärgi saavutamiseks tagatakse planeerimisperioodil riigikaitse vajadusi toetava piisava esinduste võrgustiku arendamine ja ülalhoidmine, Eesti välisesindajate ligipääs asukohariikide otsustajatele, turvaline, kriisioludes toimiv ühendus diplomaatidega ning avaliku diplomaatia ja rahvadiplomaatia arendamine.

Riigikaitseoluliste elutähtsate teenuste toimepidevus

Riigikaitseoluliste elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisel on tegemist eri ametkondade vastutusalasse jääva tegevussuunaga. Elutähtsate teenustena käsitletakse

ühiskonna ja riigi toimivuse tagamiseks hädavajalikke teenuseid. Elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise eesmärk on kindlustada tsiviilühiskonna toimimine mistahes ohuolukorras. Riigikaitse arengukavas planeeritud tegevused keskenduvadki riigikaitseolulistele elutähtsate teenuste toimepidevuse suurendamisele kriisi- ja sõjaaja tingimustes.

Elektriga varustamine ja selle toimekindluse tagamine on elutähtsate teenuste toimepidevuse seisukohalt prioriteetne. Planeerimisperiodil nähakse ette erinevaid meetmeid elektrivarustatuse tagamiseks, näiteks täiendavate välisühenduste loomine. Samuti näeb arengukava ette vajaduse sidesüsteemide toimekindluse parandamiseks ja selleks vajalike meetmete rakendamise ning katkematu side tagamise. Transpordivaldkonnas nähakse ette riigikaitseolulistele raudteede ja maanteed kasutuskorras hoidmise meetmed, nagu jäämurde teenuse tagamine vajalikus mahus ja lennujuhtimisteenuse ristkasutatavuse väljaarendamine. Tervishoiuvaldkonnas täpsustatakse meetmeid ja tegevusi sujuvaks üleminekuks sõjaaja vajadustele. Samuti planeeritakse vajalikud meetmed riigi rahandusvaldkonna toimekindluse tagamiseks kriisi- ja sõjaajal.

Psühholoogilise kaitse

Riigikaitse lai käsitlus ei ole võimalik tänapäevase infokeskkonna mõjusid arvestamata. Vaenuliku informatsioonilise mõjutustegevuse intensiivsus kasvab sõjalise konflikti eel ning on mitme riigi julgeolekut tugevalt mõjutava kriisistsenaariumi puhul koguni kesksel kohal.

Riigikaitse nähtavus ja elanikkonna kõrge kaitsetahe heidutavad ründajat, vähendades sõjalise konflikti või muu julgeolekulise mõjuga kriisiolukorra tõenäosust. Elanikkonna riigikaitse kogemus hoiab kaitsetahet. Kaitsetahet nõrgendavad välispäritolu ebaadekvaatse meediakeskkonna siirded Eestisse.

Eesti Vabariigi rahvusvaheliselt head mainet, ühiskonna sidusust ning elanikkonna kaitsetahet proovitakse vaenuliku informatsioonilise mõjutustegevusega nõrgendada igapäevaselt. Rakendatakse arvukalt külma sõja ajal läbiproovitud tehnikaid ja kasutatakse ära ka tänapäevase infoühiskonna haavatavusi. Ühiskondlik kokkukuuluvustunne võib nõrgeneda ka muude tegurite tõttu, mille mõju informatsioonilise mõjutustegevusega või madala allikakriitika tõttu oskamatuses võimendatakse.

Planeerimiseeldused

Psühholoogilise kaitse peatükile riigikaitse arengukavas seavad raamid Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused, riigikaitse strateegia ning arengukava koostamise protsessis läbitud infokeskkonna mõjude operatiivanalüüs. Riigikaitse arengukava psühholoogilise kaitse peatükk on psühholoogilise kaitse kava hädaolukorra seaduse ja riigikaitse strateegia mõttes. Peatükis kirjeldatavad psühholoogilise kaitse arendustegevused toetavad Turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 psühholoogilise kaitse kaudu taotletavate eesmärkide täitmist.

Riigikaitse tegevused peavad kaitsma demokraatlikku õigusriiki, sõna- ja mõttevabadust, ega tohi ohtu seada põhiseaduslikele ning kultuurilisele alusväärtusele, mis on riigi-identiteedi, kokkukuuluvustunde ja kaitsetahte allikaks tugevdavad usaldust riigi vastu, vähendavad moraalse paanika tekke tõenäosust ja raskendavad vaenulike mõjutusoperatsioonide eesmärkide saavutamist.

Ülevaade arendustegevustest

Eesti kui avatud ühiskonna inforuum on vaenulikele mõjutustele kergesti ligipääsetav. Elanikkonna võime vaenulikule mõjutustegevusele vastu panna saab tugineda adekvaatsele ohutunnetusele. Riigi võime vaenulikku informatsioonilist mõjutustegevust tõkestada ning seisukohti globaliseerunud inforuumis kaitsta eeldab tööprotsesside kaasajastamist ning kriisivalmiduse edendamist.

Psühholoogilise kaitse arendustegevustes nähakse ette:

1. Akadeemilise ekspertiisi arendamist psühholoogilise kaitse valdkonnas riigikaitsealistes õppeasutustes.
2. Psühholoogilise kaitse alase ühiskondliku teadlikkuse tõstmist regulaarsete psühholoogilise kaitse kursuste kaudu.
3. Vaenuliku informatsioonilise mõjutustegevuse ja kriisiolukorras levivate väärkuulduste tuvastamiseks, ennetamiseks ja mõju pehmendamiseks vajalikku töökorralduse arendamist vastutavates valitsusasutustes.
4. Laiemate võimaluste loomist kodanikuühiskonnale kaasumaks vabatahtlikult Eesti maine kujundamiseks.

5. Valmisoleku loomist suurema kommunikatsioonivajadusega kriisideks. Selleks täpsustatakse valitsusasutuste töökorraldust ja harjutatakse julgeolekuliste kriiside lahendamist (sh osana NATO kollektiivkaitseoperatsioonist).
6. Rahvusvahelise ja siseriikliku teavitustegevuse toimepidevuse tagamist infokanalite vastase ründe korral.
7. Riigikaitseõpetuse laiendamist kõikide gümnaasiumiastme ja kutsekeskharidusõppe õpilasteni.

Täpsustatud on Riigikantselei, Kaitseministeeriumi, Välisministeeriumi, Siseministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Kaitseväe, Kaitsepolitsei ameti ja Teabeameti rolli psühholoogilises kaitses.